

Advies over de Minst Ontwikkelde Landen en Post-2015

- Op vraag van minister van ontwikkelingssamenwerking Alexander De Croo, in een brief van 18 februari 2015
- Voorbereid door de werkgroep internationale betrekkingen
- Goedgekeurd door de AV via schriftelijke procedure op 22 mei 2015¹ (zie bijlage 1)
- De oorspronkelijke taal van dit advies is het Nederlands

1. Context

- [a] In september 2015 wordt normaal gezien in New York in de VN² beslist over een set van SDGs.³ De speciale 'Open Working Group' on SDGs werkte een voorstel⁴ uit van 17 SDGs en 169 targets.
- [b] De EU werkt aan nieuwe raadsconclusies die de basis zullen vormen voor haar houding in de laatste fase van de onderhandelingen voor het pakket SDGs en de uitvoering daarvan door de VN-lidstaten in de periode na 2015.
- [c] 2015 is een belangrijk jaar voor de Minst Ontwikkelde Landen (MOL)⁵, met drie conferenties waarvan de resultaten positieve gevolgen kunnen hebben voor de MOL: de conferentie Financing for Development (FFD) in Addis Abeba,⁶ de Top in New York over de SDGs, en de klimaatconferentie COP21 in december in Parijs.⁷
- [d] In het kader van de adviesvraag van minister De Croo ligt de focus in dit advies op de positie van de MOL in het proces Post-2015. Later zal de raad nog een advies maken over de omzetting van de SDGs in het beleid in ons land.
- [e] De aanbevelingen in dit advies hebben vooral betrekking op het beleid ontwikkelingssamenwerking maar zijn ook te zien als ruimere voorstellen voor een coherent extern en intern beleid ten gunste van de MOL, in het kader van de principes van beleidscoherentie (PCD).⁸
- [f] Het behoort niet tot het opzet van dit advies, maar het kan ook nuttig zijn een verdere reflectie te voeren over de term 'minst ontwikkelde landen' enerzijds en 'fragiele staten' anderzijds. Recent verscheen een rapport van de OESO waarin wordt gepleit voor een verruiming van het concept van fragiele staten.⁹

2. Advies

2.1. Sterk engagement voor de verschillende politieke processen in 2015

¹ Met een tegenstem van Vanessa Biebel (VBO) voor het advies in zijn geheel.

² Zie [deze site over het proces Post-2015](#).

³ SDGs = Sustainable Development Goals. De SDGs worden de opvolgers van de millenniumdoelstellingen. In het kader van het [proces Post-2015](#) wordt op dit moment onderhandeld over een set SDGs. Een akkoord wordt verwacht in september 2015.

⁴ Zie het voorstel van de [Open Working Group](#).

⁵ De term 'Minst Ontwikkelde Landen' (LDCs) is in het VN-kader vastgelegd als een [categorie van landen die beantwoorden aan bepaalde criteria](#). Op dit moment zijn er 48 MOL.

⁶ Zie de site van de [conferentie in Addis Abeba](#).

⁷ Zie de [site van Frankrijk](#) over de conferentie.

⁸ PCD = Policy Coherence for Development

⁹ OECD, [States of Fragility 2015. Meeting Post-2015 Ambitions](#). Het rapport heeft het over vijf dimensies: "1) violence (peaceful societies); 2) access to justice for all; 3) effective, accountable and inclusive institutions; 4) economic foundations; 5) capacity to adapt to social, economic and environmental shocks and disasters."

- [1] De raad vraagt dat België blijk geeft van een sterke politieke inzet om de drie grote conferenties van 2015 tot een succes te maken. Of de SDGs een succes kunnen worden voor de MOL hangt ook in grote mate af van wat er wordt afgesproken tijdens de FFD-conferentie in Addis Abeba en tijdens de klimaatconferentie in Parijs.
- [2] Vergeleken met het MDG-proces¹⁰ is het SDG-proces ruimer. Het opzet is meer systemisch van aard, universeel gericht, en met meer aandacht voor de verschillende dimensies van duurzame ontwikkeling en ongelijkheid. Dat biedt de kans aan de internationale gemeenschap om een antwoord te bieden op het gebrek aan politieke actie in cruciale domeinen als klimaat, grondstoffen en waardig werk. Daartoe is een coherent beleid nodig.

2.2. Inclusieve duurzame ontwikkeling

- [3] De raad vraagt dat België uitdrukkelijk steun geeft aan de ondersteuning van een inclusieve duurzame ontwikkeling ten gunste van de MOL.¹¹ Deze ontwikkeling moet alle maatschappelijke groepen ten goede komen – vooral de meest gemarginaliseerde – en moet gepaard gaan met een vermindering van armoede en diverse vormen van ongelijkheid (waaronder inkomensongelijkheid). Inclusieve duurzame ontwikkeling veronderstelt participatie van alle groepen en vereist een proactieve overheid, in toepassing van principe 10 van de Rioverklaring.¹² Niet alleen herverdelende uitgaven zijn belangrijk. Er is ook nood aan een verzekerde toegang tot rechten via de creatie van waardig werk, het opheffen van barrières voor participatie, het behoud of de opbouw van ondersteunende publieke diensten, een non-discriminatiebeleid en een doorgedreven beleid voor gendergelijkheid.
- [4] De MOL zijn bovenmatig zwaar getroffen door de economische en financiële crisis van de voorbije jaren, klimaatverandering, uitputting van grondstoffen en ecologische degradatie. De internationale actieprogramma's voor de MOL moeten dan ook versterkt worden verder gezet.¹³ Bij de steun voor de verdere ontwikkeling van de productieve capaciteit – in het kader van een duurzame industrialisering¹⁴ – in de MOL vraagt de raad dat België sterk de nadruk legt op waardig werk, duurzame productie en consumptie, duurzame landbouw en beleidscoherentie. Dat alles moet ertoe leiden dat een groter deel van de toegevoegde economische waarde door omzetting van grondstoffen door een eigen secundaire sector in de MOL zelf kan blijven. Speciale aandacht is nodig voor de ondersteuning van de KMO's in de MOL.
- [5] De raad vraagt dat België de MOL actief steunt bij het voeren van een beleid rond sociale bescherming. Het is de bedoeling dat de MOL op termijn op basis van eigen middelen een stelsel van sociale bescherming kunnen uitbouwen. In de opbouw van de nodige capaciteit daartoe moeten zij kunnen rekenen op internationale steun via ODA.¹⁵ Ook het voorstel van een Global Fund for Social Protection¹⁶ kan in dit verband verder onderzocht worden. Steun is ook nodig voor een aangepast belastingregime (gericht op progressieve belastingen) en een capaciteitsversterking van de belastingdiensten in de MOL. Een ruimer ondersteunend en rechtvaardig financieel beleid – wat de uitkomst zou moeten zijn van de conferentie FFD – is bij dit alles een voorwaarde. Daarin moet er

¹⁰ MDG = Millennium Development Goal. De Milleniumdoelstellingen lopen af in 2015. De SDGs zijn de opvolger van de MDGs.

¹¹ In het OWG-voorstel onder meer terug te vinden in SDG 8: "Goal 8. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all".

¹² [Rio Declaration on Environment and Development](#).

¹³ Het gaat daarbij onder meer over de implementatie van het [Istanbul Programme of Action](#) (IPoA).

¹⁴ In het OWG-voorstel terug te vinden in SDG 9: "Goal 9. Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation".

¹⁵ ODA = Official Development Aid, officiële ontwikkelingshulp.

¹⁶ [Global Fund for Social Protection](#).

onder meer aandacht zijn voor de aanpak van illegale financiële stromen, belastingparadijzen en corruptie.

- [6] De raad vraagt dat België het voorstel steunt om het bestaande expertencomité van de VN rond internationale samenwerking inzake fiscale aangelegenheden op te waarderen tot een intergouvernamenteel orgaan. Dit orgaan moet een breed mandaat krijgen inzake internationale fiscale samenwerking en voldoende middelen toegewezen krijgen om dat mandaat waar te maken. De raad steunt verder het voorstel voor de organisatie van een 'World Tax Summit',¹⁷ in de marge van de FFD-conferentie in Addis Abeba.
- [7] MOL zijn grotendeels uitgesloten van lopende discussies rond het ontwerp en implementatie van regelgevende hervormingen van internationale financiële instellingen. De raad vraagt België om voorstellen te steunen rond de herverdeling van gewicht in het voordeel van MOL.
- [8] Gezien de schuldenproblematiek die een zwaar beslag legt op de overheidsfinanciën van verschillende MOL, vraagt de raad aan België om de oprichting te steunen van een internationaal schuldregelingmechanisme binnen de Verenigde Naties. Dat mechanisme moet onafhankelijk zijn van schuldeisers in de analyse en besluitvorming en moet van toepassing zijn op bilaterale, multilaterale en private schulden. Het moet open staan voor alle staten met een risico op 'debt distress' en zowel schuldenaars als schuldeisers ter verantwoording roepen voor onverantwoord gedrag. De raad vraagt België verder om werk te maken van verdere multilaterale en bilaterale schuldkwijtschelding specifiek voor MOL, zoals overeengekomen door de AV van de VN in resolutie 68/224.¹⁸
- [9] België moet het belang van gendergelijkheid voor duurzame ontwikkeling blijven benadrukken en dat politieke engagement ondersteunen met voldoende financiering voor gendergelijkheid, zowel in gerichte interventies, als transversaal in alle SDGs, projecten en programma's.

2.3. Mensenrechtenbenadering en maatschappijopbouw

- [10] De raad vraagt dat België zich in EU-verband blijft inzetten voor een sterke mensenrechtencomponent en een vredesgericht beleid binnen de SDGs.¹⁹
- [11] Speciale aandachtspunten in een ondersteunend beleid voor maatschappijopbouw zijn onder meer:
- Er is nood aan een sterkere participatie van de armsten en van vrouwen, met een focus op gemarginaliseerde groepen, zowel in het uitwerken van de SDGs als in de monitoring en implementatie ervan, met name in het opstellen van nationale ontwikkelingsplannen en (Belgische) ontwikkelingssamenwerkingsprogramma's.
 - Het is belangrijk te kiezen voor empowerment van mensen in armoede, via steun aan lokale initiatieven en onderwijs.
 - Speciale aandacht is nodig voor het elimineren van alle vormen van discriminatie bij de uitvoering van de SDGs.
 - Toegang tot eerlijke gerechtelijke procedures bij publieke instanties moet voor allen gegarandeerd zijn.
 - Er is nood aan een sterke 'accountability' in de opvolging van de SDGs. Dat moet gebeuren via aangepaste mechanismen die ook de kans geven aan burgers om hun overheid aan te spreken over een gebrekkige uitvoering van de SDGs.

¹⁷ Zie voorstel voor een [World Tax Summit](#).

¹⁸ [Resolutie 68/224](#)

¹⁹ Het gaat onder meer om wat is vervat in de voorgestelde SDG 16. Dit onderwerp lag gevoelig tijdens de voorbereidende discussies. "Goal 16. Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels"

- Er is nood aan blijvende steun voor de civiele samenleving, de actor bij uitstek om de toepassing van mensenrechten te eisen van een overheid. Het is belangrijk de civiele samenleving volwaardig te betrekken bij het opstellen van samenwerkingsprogramma's.

2.4. Menselijke en sociale ontwikkeling

[12] De raad vraagt dat België zich zeer actief inzet voor het belang van sociale bescherming in alle landen, zeker ook de MOL. Het idee van "leaving no one behind" moet daarbij centraal staan. Het principe van sociale bescherming is vermeld in verschillende van de voorgestelde SDGs.²⁰ Het concept van de 'social protection floor'²¹ moet daarbij richtinggevend zijn.²² Ons land heeft een belangrijke expertise op het vlak van sociale bescherming (aanwezig bij overheden en middenveld). Die expertise zou sterker moeten ingezet worden in de internationale samenwerking.

[13] De 'waardig werk agenda' dient een centrale plaats te krijgen in de verdere economische ontwikkeling van de MOL. Een belangrijk onderdeel van die agenda bestaat erin werknemers in de informele economie te beschouwen als economische actoren en hen te versterken in hun bijdrage aan de ontwikkeling van lokale economie. België zou in die context steun moeten geven aan een proces van formalisering waarbij deze werknemers toegang kunnen krijgen tot de rechten en plichten van de formele economie, onder meer via een correcte verloning. Doeltreffende fiscale systemen, een uitgebouwde sociale bescherming, ondersteunende diensten zoals kinderopvang, onderwijs, beroepsopleiding en permanente vorming zijn hierbij belangrijke elementen.²³

[14] De raad vraagt dat België steun geeft aan kennisuitwisseling (zowel noord-zuid als zuid-zuid) om zo de capaciteit van zowel overheidsinstellingen (institutioneel) als van organisaties uit de civiele samenleving te versterken. De raad is er voorstander van dat de eigen Belgische gespecialiseerde instellingen en organisaties op het vlak van sociale bescherming volop betrokken worden in het beleid ontwikkelingsamenwerking. Zo is het belangrijk dat die technische expertise over sociale bescherming en structurele sociale dialoog ter beschikking wordt gesteld van overheden en sociale actoren in het Zuiden.

2.5. Milieu, klimaat en natuurlijke rijkdommen

[15] De raad is ervan overtuigd dat de zorg voor milieu, klimaat en de natuurlijke rijkdommen een cruciale rol moet spelen in het beleid ten aanzien van de MOL en in de uitvoering van de SDGs. De MOL – hoewel ze er het minst voor verantwoordelijk zijn – worden op onevenredig zware manier getroffen door de negatieve gevolgen van de klimaatverandering, en dat wegens hun geografische locatie, armoedeniveau, beperkte institutionele capaciteit en een grotere afhankelijkheid van klimaatgevoelige sectoren zoals onder meer landbouw. Een uitdrukkelijke keuze voor een duurzame ontwikkeling biedt veel kansen door een grotere focus op welzijn, recht op voedsel, recht op land en natuurlijke hulpbronnen, gelijkheid en een gezond leefmilieu dan de traditionele focus op louter economische groei. De toegang tot duurzame energiebronnen voor iedereen is bijvoorbeeld cruciaal voor het bereiken van verschillende ontwikkelingsdoelen. De raad vraagt dat leefmilieu als transversaal thema steeds bijzondere aandacht krijgt binnen alle programma's en projecten in de MOL en daartoe ook de nodige middelen vrijmaakt, in het bijzonder de internationale klimaatfinanciering die nieuw en additioneel moet zijn tegenover ODA. De nieuwe strategienota

²⁰ Onder meer in de voorgestelde SDGs 1, 5, 10: (1) "Goal 1. End poverty in all its forms everywhere", (5) "Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls", (10) "Goal 10. Reduce inequality within and among countries".

²¹ [Social protection floor](#).

²² Zie ook in voorstel van SDG 1.3: "1.3 implement nationally appropriate social protection systems and measures for all, including floors, and by 2030 achieve substantial coverage of the poor and the vulnerable".

²³ Richtinggevend voor het verloop van dit transitieproces is het [standard-setting item over dat onderwerp](#) van de ILO.

leefmilieu van de Belgische ontwikkelingssamenwerking²⁴ moet daarbij een centrale rol spelen. Dit alles impliceert ook dat België voluit kiest voor beleidscoherentie, onder meer door het aanvaarden van ambitieuzere klimaatdoelstellingen op het eigen grondgebied.

- [16] Heel wat MOL beschikken over aanzienlijke hoeveelheden grondstoffen. Een degelijk, transparant en duurzaam beheer van deze hulpbronnen biedt de mogelijkheid om een beduidend deel van de ontwikkeling van die landen te financieren met de fiscale inkomsten uit de grondstofwinning. De afgelopen jaren zijn er in heel wat landen – in het bijzonder in landen die toegetreden zijn tot EITI²⁵ – enkele merkbare verbeteringen doorgebracht op het vlak van de transparantie van fiscale inkomsten uit ontginningsactiviteiten. Echter de zeer moeizame vordering op andere vlakken van transparantie en aangaande het algemene beheer van natuurlijke rijkdommen – van duurzaam bosbeheer tot sociaal en ecologisch verantwoorde mijnbouw – laat uitschijnen dat verhoogde inspanningen nodig zijn om een wezenlijk verschil op het terrein te bereiken. België zou internationaal een voortrekkersrol moeten spelen bij het versterken van de transparantie en controle van het beheer en de handel in natuurlijke rijkdommen, in het bijzonder met als doel het versterken van het recht op voedsel, land en natuurlijke hulpbronnen.
- [17] De raad vraagt dat België de verbintenissen rond internationale klimaatfinanciering volledig nakomt en verwijst in dat verband naar de aanbevelingen in een eerder uitgebracht advies over klimaat en ontwikkelingssamenwerking.²⁶ België mag geen investeringen steunen die zorgen voor meer broeikasgasemissies, gebruik van fossiele brandstoffen en een niet-duurzaam grondstoffengebruik.
- [18] De raad vraagt dat de bestaande financiële verbintenissen en doelstellingen voor het voorzien van middelen voor biodiversiteit volledig worden gehaald. Nieuwe en bijkomende publieke middelen zijn nodig voor het behoud en het herstel van biodiversiteit.

2.6. Humanitaire hulp en resilience

- [19] Risico's nemen wereldwijd toe, en een groter aantal mensen, vooral armen, wordt eraan blootgesteld. Het gaat dan bijvoorbeeld over natuurrampen, schommelende voedselprijzen of langetermijnconflicten. De MOL worden hierdoor onevenredig zwaar getroffen. Om de SDGs te kunnen uitvoeren in de MOL zou er in het beleid ontwikkelingssamenwerking een meer prominente plaats moeten gegeven worden aan het bevorderen van 'resilience' (veerkracht) in de minst ontwikkelde landen. Daarnaast moet ook de ongelijkheid worden aangepakt, want hoe armer hoe kwetsbaarder men is voor natuurrampen. Ontwikkelingssamenwerking moet inzetten op het stimuleren van nationale overheden in de aanpak van ongelijkheid en kwetsbaarheid, onder meer door progressieve belastingsystemen, sociale bescherming en het geven van een stem aan de armste burgers in het politieke beslissingsstelsel.
- [20] De raad vraagt dat België zich engageert voor een actief beleid rond Disaster Risk Reduction, met name in de MOL en de fragiele staten, en dat op basis van het onlangs goedgekeurde Sendai Framework for Disaster Risk Reduction.²⁷
- [21] Het is belangrijk dat men uitgaat van een meerdimensionele benadering van het begrip 'fragiele staten'. Het recente OESO-rapport²⁸ hierover is in dat verband richtinggevend, zal zijn er ook daarbij

²⁴ [Strategienota leefmilieu van de Belgische ontwikkelingssamenwerking](#)

²⁵ EITI = Extractive Industries Transparency Initiative

²⁶ Advies [2013a13](#)

²⁷ Te vinden op de site van de [UN World Conference on Disaster Risk Reduction](#), in Sendai, Japan, maart 2015. In het kader van dat Framework werden 7 global targets afgesproken.

²⁸ OECD, [States of Fragility 2015. Meeting Post-2015 Ambitions](#).

nog enkele kanttekeningen te maken. Zo is onder meer een goed uitgebouwde sociale bescherming een belangrijke voorwaarde om tot meer 'resilience' te komen.

- [22] België moet de link tussen haar ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp versterken. Gedeelde analyses van risico's en strategieën om ze te voorkomen of de impact ervan te verlichten, vereist een coherente aanpak. De versterking van de lokale capaciteit moet hierin centraal staan. Ook de institutionele barrières tussen ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp moeten worden aangepakt zodat meer gewerkt wordt binnen een continuüm.

2.7. Digitale agenda

- [23] Via de ontwikkeling van nieuwe digitale technologieën is er sprake van een grote toename van de hoeveelheid en de types van data. Dat biedt enorme kansen voor de ontwikkeling van beter beleid voor duurzame ontwikkeling en ook een grotere betrokkenheid van burgers en civiele samenleving. Alleen zijn er nog grote en groeiende ongelijkheden tussen landen in hun mogelijkheden om van deze nieuwe ontwikkelingen gebruik te maken. Zeker de MOL hebben vaak beperkte capaciteit om te investeren in dit soort innovatie. Voor de uitvoering van de SDGs zal de beschikbaarheid van data erg belangrijk zijn, voor monitoring en accountability, en zo dus ook voor participatieve processen. De raad wijst in dit verband naar de aanbevelingen in het rapport²⁹ over de 'Data Revolution' van de Independent Expert Advisory Group, dat er kwam op vraag van de secretaris-generaal van de VN.
- [24] De raad vraagt in dit verband aan de Belgische overheid om speciale initiatieven te ontwikkelen voor de MOL.³⁰
- [25] Speciale aandachtspunten voor de raad zijn hierbij:
- Investerings in de ontwikkeling van indicatoren die vooruitgang meten 'beyond GDP' en die aandacht hebben voor andere dimensies, zoals welzijn en gezonde ecosystemen.³¹
 - Ontwikkeling van data en indicatoren over ecosystemen en biodiversiteit zou moeten worden geïntegreerd in nationale strategieën.

2.8. Universaliteit realiseren

- [26] Een van de essentiële elementen van het nieuwe SDG-kader is de universaliteit. De SDGs zullen gelden voor alle landen, niet enkel de MOL. Universaliteit wil zeggen dat alle landen hun bijdrage moeten leveren, op basis van hun draagkracht en verantwoordelijkheid (volgens het CBDR-principe³²). De MOL verdienen hierbij erkenning voor hun bijzondere kwetsbaarheid. Opdat de MOL de SDGs kunnen uitvoeren zijn er ook wijzigingen nodig in de rijkere landen en in de internationale instellingen. Zo kan er onder meer gedacht worden aan gedragscodes voor multinationale ondernemingen, kaderakkoorden tussen vakbonden en multinationale ondernemingen, sluitende sociale clausules in het handels- en investeringsbeleid, meer handels- en economische regulering om overconsumptie te vermijden en in het algemeen internationale financiële, handels- en klimaatafspraken ten gunste van de MOL.³³

²⁹ Te vinden op de site van de [Data Revolution Group](#).

³⁰ Zie het voorstel van de OWG: "17.18 By 2020, enhance capacity-building support to developing countries, including for least developed countries and small island developing States, to increase significantly the availability of high-quality, timely and reliable data disaggregated by income, gender, age, race, ethnicity, migratory status, disability, geographic location and other characteristics relevant in national contexts".

³¹ Zie ook het voorstel van de OWG: "17.19 By 2030, build on existing initiatives to develop measurements of progress on sustainable development that complement gross domestic product, and support statistical capacity-building in developing countries."

³² CBDR = Common But Differentiated Responsibilities

³³ Zie ook het [UNCTAD Least Developed Countries Report 2014](#).

[27] Een model dat aandacht verdient, is dat van de 'triangular cooperation', waarbij een samenwerking komt tussen een land uit de MOL-groep, een middeninkomensland en een rijk land. Dergelijke vormen van samenwerking kunnen nuttig zijn, onder meer om antwoorden te geven op de toenemende groep van "working poor" in de verschillende landen.

Bijlage 1 Stemgerechtigde leden van de algemene vergadering die deelnamen aan de stemming over dit advies

- De voorzitter en 2 ondervoorzitters:
Magda Aelvoet
Mathias Bienstman
Mathieu Verjans
- 3 van de 3 vertegenwoordigers van de niet-gouvernementele organisaties voor milieubescherming:
Marie Cors
Sabien Leemans
Sara Van Dyck
- 3 van de 3 vertegenwoordigers van de niet-gouvernementele organisaties voor ontwikkelingssamenwerking:
Rudy De Meyer
Nicolas Van Nuffel
Brigitte Gloire
- 1 van de 6 vertegenwoordigers van de werkgeversorganisaties:
Vanessa Biebel
- 4 van de 6 vertegenwoordigers van de werknemersorganisaties:
Bert De Wel
Nilüfer Polat
Philippe Cornélis
Sébastien Storme
- 1 van de 2 vertegenwoordigers van de jeugdorganisaties:
Bart Devos

Totaal: 15 van de 24 stemgerechtigde leden

Bijlage 2

Vergaderingen voor de voorbereiding van dit advies

Vorbereidende werkgroepvergaderingen vonden plaats op 30 april en 11 mei 2015.

Bijlage 3

Deelnemers aan de voorbereiding van dit advies

Voorzitter

- Dries LESAGE (UGent)

Stemgerechtigde leden FRDO en hun vertegenwoordigers

- Antoinette BROUYAUX (Associations 21)
- Brigitte GLOIRE (Oxfam Solidarité)
- Renaat HANSSENS (ACV-CSC)
- Simon HEMPTINNE (Conseil de la Jeunesse)
- Maresa LE ROUX (ACLVB-CGSLB)
- Maggi POPPE (Nederlandstalige Vrouwenraad)
- Véronique RIGOT (CNCD – Opération 11.11.11)
- Bart TIERENS (11.11.11)
- Benjamin VAN CUTSEM (CNCD – Opération 11.11.11)

Wetenschappelijke raadgevers en uitgenodigde experts

- Mark VAN DE VREKEN (kabinet minister De Croo)

Verontschuldigd

- Marlies CASIER (Sensoa)
- Sabien LEEMANS (WWF)

Secretariaat FRDO

- Marc DEPOORTERE
- Jan MERTENS